

# Skolen i årets løb

Af Signe Holm-Larsen

Det begyndte så godt! Statsminister Poul Nyrup Rasmussen (S) sagde i sin mundtlige redegørelse ved Folketingets åbning tirsdag d. 7. oktober 1997 om uddannelsesområdet bl.a.: »Børnene er nøglen til fremtiden. Skolen er nøglen til børnenes fremtid. Vores fremtid afgøres derfor i høj grad af, hvordan skolen er nu ... Vi kan ikke være bekendt at give vore børn mindre end det bedste. Vi skal ruste dem alle til at uddanne sig videre, og vi er på rette vej. For aldrig før har så stor en del af en ungdomsårgang været i gang med en uddannelse.«

Og hvad blev det så til? Jo, de fleste af de annoncerede lovinitiativer blev gennemført, også selv om et folketingsvalg medførte en afbrydelse af arbejdet i marts 1998. Men meget var præget af tanker om kontrol og opstramning – en udvikling, som ser ud til at fortsætte i den kommende folketingssamling.

Blandt de tendenser og begivenheder, der i særlig grad har sat deres præg på uddannelsesdebatten i folketingssamlingen 1997-98, bør nævnes det tredje valg til folkeskolernes skolebestyrelser, indvandrerundervisningen og kvalitetsdebatten, der omfatter alle uddannelsesniveauer, men også inden for en lang række andre områder har tingene flyttet sig i årets løb.

## Folketingsvalget marts 98

I slutningen af februar 1998 udskrev statsminister Poul Nyrup Rasmussen folketingsvalget, der fandt sted 11. marts 1998. Valget var bedømt med SF'eren Holger K. Nielsens ord »en gyser, men resultatet blev godt«. Trods mange tegn på det modsatte helt ind i selve valgnatten førte valget alligevel til en fortsat socialdemokratisk regering, men det medførte et skift på undervisningsministerposten, idet Ole Vig Jensen ikke opnåede genvalg til Folketinget. Det blev således et farvel til en mangeårig undervisnings- og kulturminister, hvis arbejde der stod respekt om.

Den nye regering tiltrådte 23. marts 1998. Ny undervisningsminister blev den 29-årige sekretariatschef i Økonomistyrelsen cand. polit. Margrethe Vestager, som samtidig blev udnævnt til kirkeminister, den femte i rækken af radikale undervisningsministre i nyere tid efter Jørgen Jørgensen (4.11.1935-9.11.1942 + 4.11.1957-7.9.1961), K. Helveg Petersen (7.9.1961-26.9.1964), Helge Larsen (2.2.1968-11.10.1971) og Ole Vig Jensen (25.1.1993- 23.3.1998).

Samtidig med den nye regerings tiltræden skete en række ressortændringer:

De væsentligste dele af universitetsområdet blev overført fra Undervisnings- til Forskningsministeriet, designuddannelserne blev overført fra Undervisnings- til Kulturministeriet, mens videreuddannelse af sygeplejersker og ergo- og fysioterapeuter til gengæld blev overført fra Sundheds- til Undervisningsministeriet.

Medlemmer af Uddannelsesudvalget blev

Fra Socialdemokratiet: Peder Sass, Hans Peter Baadsgaard, Jeppe Kofod, Frode Sørensen og Carsten Hansen.

Fra Venstre: Anders Mølgaard, Hanne Severinsen, Else Winther Andersen og Ellen Kristensen.

Fra Det konservative Folkeparti: Brian Mikkelsen og Knud Erik Kirkegaard.

Fra de øvrige partier: Aage Frandsen (SF), Susanne Clemmensen (CD), Elisabeth Arnold (RV), Søren Kolstrup (EL), Birthe Skaarup (DF) og Tove Videbæk (KRF).

Som stedfortrædere blev valgt Ingrid Rasmussen (S), Ove Fich (S), Christine Antorini (SF), Ole Hækkerup (S), Jørgen Estrup (RV), Anne Baastrup (SF), Helga Moos (V), Karen Rønde (V), Frank Dahlgaard (KF), Mogens Andreassen (DF) og Tom Behnke (FP).

I åbningstalen ved den nye samling sagde statsminister Poul Nyrup Rasmussen om undervisningsområdet<sup>1</sup>: »Vores skole og alle vores uddannelser, inkl. voksen- og efteruddannelserne, skal igennem et fornyelses- og et serviceeftersyn. Det skal fungere bedre. Det er et godt udgangspunkt, vi har, men det kan gøres bedre, så vi alle kan klare os i det næste århundrede.«

I den følgende debat lagde Jacob Buksti (S)<sup>2</sup> op til en fornyet kvalitetsdebat med ordene: »Vi lovede, at endnu flere skal i uddannelse. Det er også med i regeringsgrundlaget, for uden stadig dygtiggørelse når vi ikke vores velfærdssamfund. Men samtidig skal vi sikre bedre kvalitet i uddannelserne. Det kan f.eks. sikres ved at indføre regelmæssige kvalitetstjek af alle uddannelser ...«

Uddannelsesspørgsmål havde dog set under en samlet synsvinkel ikke den store vægt i åbningsdebatten. Det var indvandrerpolitikken og Færøernes stilling i rigsfællesskabet, der optog sindene.

### Kvalitetsdebatten

Et af 90'ernes karakteristiske træk i uddannelsessystemet er bestræbelserne på at skabe øget kvalitet – også selv om der er vidt forskellig opfattelse af, hvad dette begreb står for. Med i billedet hører, at man med kortere og kortere mellemrum ønsker denne – evt. manglende – kvalitet evalueret. Skolens evalueringssyndrom har derfor vokseværk og skaffer sig stadig større albuerum. Hele uddannelsessystemet og ikke mindst folkeskolen står hårdt for skud i disse år med kritik af både det undervisningsmæssige niveau, lærebogssituationen, skolebygningernes indretning og vedligeholdelse samt udgiftsniveauet til især lærerløn, men også andre uddannelsesrelaterede udgifter.

For folkeskolens vedkommende har Undervisningsministeriet iværksat to større undersøgelser, en såkaldt *forventningsundersøgelse*, hvis resultater forelå foråret 1997, og i forlængelse heraf et kvalitetsudviklingsprojekt, hvis resultater forelå sommeren 1998. I forventningsundersøgelsen, som hviler på 2523 telefoninterviews, viser det sig, at befolkningen som helhed mener, at folkeskolen er god til at give viden om f.eks. regning, natur og teknik samt sundhed, mens man er mindre tilfreds med niveauet i historie, geografi og læsning. Undervisningsminister Ole Vig Jensen kom-

menterede bl.a. resultaterne således<sup>3</sup>: »... Jeg er tilfreds med, at undersøgelsen viser, at befolkningen generelt har tiltro til, at folkeskolen lærer eleverne at forstå og bruge det, de læser og lærer. Det er jo ikke nok, at eleverne lærer at læse. De skal også kunne forstå og kunne bruge den nye viden.«

Som afslutning på *kvalitetsudviklingsprojektet*, der blev udarbejdet af det private konsulentfirma PLS Consult, fik den nyudnævnte undervisningsminister Margrethe Vestager 30.3.1998 overdraget resultatet, som består i et edb-system, der skal kunne anvendes af lærere, skoler og skolevæsener til at systematisere og synliggøre kvaliteten af bl.a. undervisningen, skole-hjem samarbejdet og skolernes ledelse. Programmet, der sigter mod at hjælpe brugerne til systematisk at opstille kvalitetskriterier, mål og handlingsplaner på forskellige trin i skoleforløbet, skal færdigudvikles i et samarbejde mellem Undervisningsministeriet og PLS Consult, og det er tanken, at dele heraf skal benyttes i F2000; se neden for.

Det er endnu for tidligt at vurdere, om projektet har undgået den risiko, der er forbundet med enhver evaluering, nemlig at dens emne reduceres til det eksakt målbare. Konsekvenserne heraf kan i givet fald blive en alvorlig reduktion af selve undervisningsbegrebet til det teknisk evaluérbare, mens ikke målbare dele af undervisningen bliver usynlige og forsvinder i den pressede skoles formidling af kundskaber og færdigheder.

Den stigende kritik af kvaliteten i uddannelsessystemet danner baggrund for *F 2000*, som er Undervisningsministeriets strategi for en ekstra indsats på otte fokusområder i folkeskolens virksomhed:

1. Kvalitet og udvikling – forventninger og resultater (om målrettet arbejde med skolernes kvalitetsudvikling).
2. Udfordringer for den enkelte elev (om undervisningsdifferentiering og holddannelse mv.).
3. Kundskaber og færdigheder (om udmøntning af fagmål, CKF-områder og læseplaner mv.).
4. Undervisningsmidler og skolebygninger (om integration af IT, skolebiblioteket som mediecenter og hensigtsmæssigt skolebyggeri).
5. En god start – det fælles grundlag (om helhed i skolestarten).
6. Forældre og skole (om udvikling af skole-hjem samarbejdet).
7. Ledelse – udfordring og ansvar (om konkretisering af ledelsesbegrebet og lederuddannelse).
8. Målrettet anvendelse af ressourcerne (om omlægning af skolernes økonomi).

Strategien har fået tilslutning af Danmarks Lærerforening (DLF) og Kommunernes Landsforening (KL), og undervisningsminister Ole Vig Jensen lovede på denne baggrund arbejdsro i to år<sup>4</sup>. Ved programmets præsentation<sup>5</sup> blev det kommenteret således af formanden for DLF Anni Herfort Andersen: »Efter en tid, hvor skiftende politiske signaler har skabt tvivl om, hvad vej vi skulle gå, har vi nu mulighed for at komme 8 skridt i den rigtige retning.« Formanden for Kommunernes Landsforening Evan Jensen var ligeledes glad for initiativet: »Vi har en meget visionær folkeskolelov, der giver rum for udviklingen af den enkelte elev. Men det er samtidig klart, at

vi for tiden ikke på alle områder helt har magtet at leve op til lovens intentioner. Og det vil vi gerne.« Tiden vil vise, om enigheden holder, når meningstilkendegivelserne skal realiseres i forslag til ændret praksis.

Men kvalitetsdebatten omfatter mere end folkeskolen. I september 1997 præsenterede undervisningsminister Ole Vig Jensen programmet »Uddannelse og Erhvervsliv«<sup>6</sup>, der tager udgangspunkt i debatoplægget »National kompetenceudvikling«, som blev til efter rundbordssamtaler med ledere fra nogle af Danmarks største virksomheder. Programmet formulerede ni kvalitetsmål for uddannelsessystemets situation i år 2002 og fremhævede betydningen af punkter som samspil mellem uddannelsessystem og erhvervsliv, en international orientering af uddannelserne, integration af informationsteknologi, styrkelse af de unges selvstændighed og iværksætterlyst, kontinuerlig videre- og efteruddannelse, samt at så vidt muligt alle unge skal gennemføre en kompetencegivende uddannelse. Det er hensigten, at programmet skal følges op af kommende justeringer af ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser.

### **Skolebestyrelsesvalget marts 98**

Ved dette tredje valg til skolebestyrelser måtte der endnu engang konstateres en faldende interesse for deltagelse. 276 af landets ca. 1700 folkeskoler, dvs. 17%, holdt kampvalg – et resultat, der skal ses i forhold til valget i 1994, hvor der var kampvalg ved 23% af skolerne. Selve valgdeltagelsen var på 36% over for henholdsvis 39% og 43% ved valgene i 1994 og 1990. Valgene er blevet undersøgt af Undervisningsministeriets folkeskoleafdeling<sup>7</sup>, der konstaterer, at interessen for skolebestyrelsesvalget var størst uden for det storkøbenhavnske område. Således havde fem amter – Ringkøbing, Nordjylland, Viborg, Sønderjylland og Bornholm – kampvalg på mere end 20% af skolerne, mens der ikke fandt kampvalg sted i Frederiksberg Kommune.

Valget medførte en betydelig udskiftning i kredsen af forældrevalgte skolebestyrelsesmedlemmer ved dette valg, idet kun ca. en tredjedel af forældrerepræsentanterne fortsatte efter nyvalget mod ca. halvdelen ved sidste valg. Også udskiftningen undervejs viser noget om, at arbejdet i skolebestyrelsen ikke altid opleves lige attraktivt af forældrene. Mere end 2200 forældrerepræsentanter har således forladt hvervet inden for den seneste valgperiode, og for kun godt en fjerdedel er tilbage-  
trækningen begrundet i barns skoleskift.

Den vigende interesse måtte konstateres på trods af, at Undervisningsministeriet udsendte en informationsavis i 605.000 eksemplarer til landets 1753 folkeskoler til uddeling til eleverne og deres forældre. Ministeriet udsendte tillige otte hæfter, der i et enkelt og klart sprog belyser skolebestyrelsernes arbejde og muligheder for indflydelse. Disse hæfter er et resultat af den debat, der har stået på siden den første store evalueringsundersøgelse af skolebestyrelserne i 1993, udført for Undervisningsministeriet af Forskningsinstituttet for Pædagogik og Uddannelse i de første skolebestyrelses sidste funktionsår. Evalueringsrapporten indeholdt en række anbefalinger om afklaring og information om skolebestyrelsernes kompetence. Disse blev drøftet i et bredt sammensat udvalg og resulterede i justeringer i folkeskolens styrelsesregler med virkning fra 1.8.1997.



Det er således ikke manglende debat i offentligheden, der kan være grund til den svigtende interesse for valget. Årsagerne skal snarere findes i forældrenes stressede dagligdag og måske også i det forhold, som redaktør Torben Krogh gjorde opmærksom på ved Sorø-mødet 1997, nemlig at skolebestyrelserne er oprettet efter ønske fra centrale myndigheder ud fra teorier om repræsentativt demokrati, ikke som resultat af et folkekrav om indflydelse i praksis; se også afsnittet om demokrati i uddannelsessystemet.

### **Sikring af gratisprincippet**

Det er en grundlovsfæstet rettighed, at undervisning i Danmark for børn og unge i den undervisningspligtige alder er gratis. Derfor har det gennem en længere årrække været diskuteret indgående, om skoler kan opkræve betaling for elevers deltagelse i lejrskoler, skolerejser, ekskursioner mv. Også ombudsmanden har været involveret i sagen og udarbejdet en redegørelse om forældrebetaling ved skolerejser mv. Han opfordrede her Undervisningsministeriet til i lovgivningen at præcisere, hvornår og i hvilket omfang skolerejser o. lign. fortrinsvis kan hvile på forældrebetaling, samt i hvilket omfang forældrene i øvrigt kan pålægges at betale for udgifter, der har relation til undervisningen, f.eks. forplejningen under lejrskoleophold.

Emnet har været genstand for intens debat i Folketinget også i det forløbne år, hvor undervisningsminister Ole Vig Jensen tilsluttede sig ombudsmandens ønske om en præcisering af lovgivningen og kommenterede redegørelsen bl.a. således<sup>8</sup>: »(En ny lovgivning skal fortsat tilgodese) mulighederne for at give eleverne værdifulde rejseoplevelser. Vi opfordrer på alle måder vore skoler og institutioner til at være udadrettede og internationale. Så det ville være forkert nu at lægge hindringer i vejen for fornuftige rejseaktiviteter.«

Ved undervisningsminister Margrethe Vestagers genfremsættelse af lovforslaget om retningslinjer for betaling for deltagelse i lejrskoler mv. var der enighed blandt forligspartierne om at skelne mellem lejrskoler og skolerejser, idet lejrskoler betragtes som en integreret del af undervisningen og dermed gratis; der kan dog opkræves kostpenge, ligesom ekstraordinære aktiviteter, der ikke er en forudsætning for turens gennemførelse, kan finansieres gennem sponsoring eller indsamling. Skolerejser opfattes derimod fortsat som et supplement eller alternativ til undervisningen, og skolen er ved denne type rejser derfor alene forpligtet til at betale udgifterne til lærernes deltagelse. På skolerejser må individuel betaling ikke være en betingelse for deltagelse, men klassen kan samlet skaffe penge til rejsen gennem skolen eller en fælles indsats, f.eks. indsamlinger.

Undervisningsministeren glædede sig, da den politiske enighed stod klart, over, at der var opnået politisk fodslag om en vanskelig sag og kommenterede bl.a. resultatet således<sup>9</sup>: »Derudover har de nye regler efter min mening den positive sideeffekt, at nogle skolerejser i fremtiden vil kræve et større engagement fra både elever og forældre for at blive gennemført. Hvor engagementet tidligere har været begrænset til at udstede en check, skal eleverne og deres forældre nu engagere sig i sagen for at skaffe de nødvendige midler.«

Også for gymnasiet og de øvrige ungdomsuddannelser<sup>10-11</sup> er der gennemført nye

regler på området. Hermed er der fundet en løsning på en strid, der allerede havde taget fart, længe før ombudsmand Lars Nordkov Nielsen i sin årsberetning 1980 henstillede til Folketinget, at lovgrundlaget for forældrebetaling i folkeskolen burde afklares.<sup>12</sup>

### **Pædagoger ind i folkeskolen?**

Længere tids debat om større helhed i børnenes hverdag har fundet udtryk i lovforslaget L 12 om uddannelseskrav ved forsøg med skolestart<sup>13</sup>. Bag denne lovtitel gemmer sig en ministerbemyndigelse til at godkende forsøgsvirksomhed, hvor pædagoguddannede tager mere del i undervisningen i indskolingen og lærere i børnehaveklassen. Den offentlige debat har vist, at lovændringen har vakt nogen uro blandt lærerne, som hermed ser deres eneret på formidling af undervisning truet.

Lovforslagets første behandling gav anledning til intens debat. Hans Peter Baadsgaard (S) anså lovforslaget for et led i regeringsprogrammets bestræbelser på at skabe mere helhed i børnenes hverdag og ønskede et »koordineret forløb fra børnehaven over børnehaveklassen til den egentlige skolegang med SFO'ernes aktiviteter indkorporeret som en helhed«, men han understregede samtidig, at der med det foreliggende lovforslag alene var tale om tilladelse til udvidet forsøgsvirksomhed. Han forudså endvidere, at »undervisningspligten nok bliver udvidet, hvis børnehaveklassen skal være det begyndende led i den egentlige indlæring«. Erik Larsen (V) var på sit partis vegne positiv over for en forsøgsordning og ønskede en tidligere igangsættelse af indlæringsprocessen. Frank Dahlgaard (K) udtrykte de konservatives betænkeligheder ved forslaget således: »Erfaringerne med den samordnede indskoling viser, at der blev indført børnehaven i skolens mindste klasser, men ikke den mindste form for skole i børnehaven, og at det var en ensidig udvikling«. Han nævnte i øvrigt, at de konservative ønsker at sænke alderen for skolestart med et år, og tilføjede som sin opfattelse, at der ikke var megen overensstemmelse mellem den netop vedtagne nye læreruddannelseslov, hvor det var et erklæret mål at styrke den faglige side af undervisningen, og den foreslåede ændring af indskolingen, hvorefter en del af undervisningen kan varetages af ikke-læreruddannede personer. Susanne Clemmensen (CD) understregede betydningen af, at de forsøgsordninger, der kunne iværksættes med den nye bemyndigelse, ikke måtte føre til hverken en sænkning af det faglige niveau eller til en opsplitning, hvor eksempelvis alle praktisk-musiske opgaver ville blive pædagogernes ansvar.

Det fremgik af debatten, at flere partier lægger op til at sænke alderen for skolestarten. Inspiration hertil kommer bl.a. fra de internationale undersøgelser, hvor danske børns standpunkt, især i læsning, har givet anledning til bekymring. Men også på nordisk plan er der tale om en generel tendens til at fremskynde tidspunktet for skolestarten, jf. den norske lovændring, der trådte i kraft august 1997, hvorefter eleverne begynder 1. klasse i 6-årsalderen. Selv om en tidligere skolestart således ikke var til debat med dette forslag om udvidede muligheder for forsøg, blev tanken herom luftet af ordførere fra flere partier. Lovforslaget blev enstemmigt vedtaget.

## De tosprogede børn og unge

Denne gruppes udbytte af skolegangen og den måde, hvorpå det voksende antal tosprogede børn i skolen påvirker uddannelsessystemet som helhed, fylder stadig mere i den offentlige debat. Stigningen i elevtallet er dog lidt mindre i dette år end de foregående<sup>14</sup>. I skoleåret 1997-98 var der i folkeskolen således knap 42.000 tosprogede elever svarende til lidt under 8%. Langt den største del af disse elever kommer fra Tyrkiet, Mellemøsten, Bosnien eller Pakistan, mens godt 3000 elever kommer fra de øvrige nordiske lande eller fra et andet EU-land. Størst er koncentrationen af tosprogede elever i kommunerne Brøndby og Ishøj, hvor de udgør 34% af eleverne i folkeskolen.

På baggrund heraf blev der af undervisningsminister Ole Vig Jensen fremsat forslag om at gøre danskundervisning for indvandrerbørn i førskolealderen obligatorisk for kommunerne. Forslaget, der blev genfremsat i 2. samling, er en følge af de samlede integrationsbestræbelser i indvandrerlovgivningen, den såkaldte indvandrerpakke, som er gennemført foråret 1998. Ønsket om en bedre integration af børn af flygtninge og indvandrere med henblik på en øget beherskelse af dansk før skolegangens påbegyndelse har form af en udbygning af folkeskolelovens § 4a<sup>15</sup>, og de nye regler medfører, at sprogstimulerende aktiviteter af kommunerne fremover skal tilbydes børn fra 4 år, hvis de »efter en sagkyndig vurdering« har behov for støtten.

Det er hensigten, at aktiviteterne skal varetages af pædagoger med særlig erfaring vedr. tosprogede børn og iværksættes fra fireårsalderen. Hvis børnene ikke går i daginstitution, skal tilbuddet have et omfang af 15 timer ugentlig. Hvis børnene går i daginstitution, fastsættes omfanget ud fra en konkret vurdering. Grænsen ved fireårsalderen betyder rent faktisk en stramning i forhold til det lovforslagets første version, hvor aldersgrænsen var sat til treårsalderen, men tilbuddet blev altså i det endelige forslag udsat til fra fireårsalderen.

Når det gælder de tosprogede børns muligheder for at følge en dansksproget undervisning, er debatten traditionelt hed. Det var den også denne gang, og der var mange fortalere for, at den vigtigste indsats ligger i førskolealderen. Hvad angår udskyldelsen af aldersgrænsen til fire år, bød drøftelserne ganske vist på en del pædagogiske argumenter, men de økonomiske overvejelser var ikke overraskende mest fremherskende.

Ved førstebehandling, der foregik samtidig med L 66 om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre, efterlystes en særlig opsøgende indsats især over for de børn, der ikke er optaget i en daginstitution. Undervisningsminister Margrethe Vestager afsluttede debatten med et tilsagn herom: »Jeg tror, det er helt afgørende, at kommunerne i forhold til sprogstimuleringen af førskolebørnene laver opsøgende virksomhed. Det kan have anden gavnlig effekt end blot at gøre opmærksom på de tilbud, der er, og sørge for, at børnene deltager i det, at der i det hele taget kommer en øget kommunikation og et bedre forhold mellem kommunen og de flygtninge/indvandrere, der bor i kommunen.« Loven træder i kraft pr. 1.8.1999.

### **Undervisningen af voksne tosprogede fra amterne til kommunerne**

Et af de hedeste debattemner i det sidste års tid har været placeringen af danskundervisningen af voksne indvandrere. Undervisningsministeren udtalte forud for lovforslagets fremsættelse<sup>16</sup>, at forslaget skulle ses i forlængelse af indenrigsministerens integrationslovforslag, således at ansvaret for integrationen og dermed også sprogundervisningen entydigt lægges hos kommunerne. Dette medfører et kommunalt ansvar for sprogundervisningens finansiering og drift, herunder overenskomstforhold og tilsyn. Undervisningsministeriet fastsætter uændret regler om sprogcentre og om undervisningens mål, indhold, tilrettelæggelse og prøver. Sprogundervisningen skal foregå med udgangspunkt i de hidtil kendte sprogundervisningscentre.

Allerede ved 1. behandling af L 66 om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl. og sprogcentre<sup>17</sup> var der en kraftig debat. Hans Peter Baadsgaard (S) mente, at »der er tale om et kvalitativt løft og en forøgelse af det nuværende timetal med omkring 30%«. Anders Mølgaard (V) fandt det tankevækkende, »at Folketinget så sent som i 1986 flyttede kompetencen netop fra kommunerne til amtskommunerne, fordi man ønskede en bedre kvalitet. Nu ønsker regeringen altså at flytte opgaverne tilbage fra amterne til primærkommunerne med præcis samme begrundelse. Altså ét skridt frem og ét tilbage«. Brian Mikkelsen (K) nævnte, »at da man overførte det (red.: indvandrerundervisningen) i 1986, fik man rationaliseret, så antallet kom ned på 60 centre i stedet for 240, og at alle lærere er tilfredse, alle skolerne tilfredse, alle brugerne tilfredse. Så bør man – selv om jeg er arg modstander af amterne og gerne vil have dem nedlagt – overveje, om det ikke ligger bedst i amterne.« Pernille Frahm (SF) anså forslaget for uoverskueligt: »Og man arbejder i forslaget med begrebet »centerkommune«, som om det har en klokkeklar definition. Det er muligt, at det på nogle områder naturligt vil være det ene sted eller det andet sted, at man skal oprette disse sprogcentre ... Jeg har svært ved at forstå, hvad formålet er med at flytte ansvaret fra amterne til kommunerne, hvis resultatet bliver sådan en rodet model.«

Der tegnede sig med andre ord et flertal uden om regeringen for at beholde danskundervisningen af voksne indvandrere i amterne. Dette medførte under udvalgsbehandlingen nogle ændringer, bl.a. at kun centerkommunen kan være ansvarlig for virksomheden på et sprogcenter, nedsættelse af et sprogcenterråd i tilknytning til hvert sprogcenter samt en pulje til særlig efteruddannelse af sprogcentrenes medarbejdere. Loven blev med disse ændringer vedtaget med 98 stemmer (S, V, KF, SF, CD, RV og KRF) mod 15 (DF, EL og FP).

### **Ungdomsuddannelsernes hvem, hvad, hvor**

Efter en lang årrække, hvor søgningen til gymnasiet har været i stadig stigning, er der sommeren 1997 for første gang sket et let fald i søgningen fra 35,1% af en ungdomsårgang til 34,2%<sup>18</sup>. Faldet modsvares imidlertid af en stigning i antal optagne på HHX og HTX. Eleverne i 1. g kommer for størstedelens vedkommende direkte fra folkeskolen, idet 45% kommer fra 9. klasse og 44% fra 10. klasse. Kun 11% kommer fra andre ungdomsuddannelser, rejser el. lign. Men disse tal kan også tolkes modsat: Under halvdelen af eleverne gennemfører undervisningsforløbet fra 1. klas-



se til studentereksamen på 12 år. Med det skarpe blik, der p.t. er på uddannelsesøkonomi, kan en ny debat om overgangsproblematikken fra folkeskole til ungdomsuddannelserne forventes allerede i den kommende samling.

Ansøgningstallene til de gymnasiale uddannelser foråret 1998<sup>19</sup> viser, at faldet i søgningen til gymnasiet har bredt sig til sektorens uddannelser som helhed, idet ansøgerskaren er reduceret med 4,8% i forhold til året før. Faldet er størst for matematisk gymnasium med 7,9% tæt fulgt af HHX med 6,5%, mens HTX og sprogligt gymnasium næsten holder skansen med et svagt fald på hhv. 0,2% og 0,5%. Af 9. klasseleverne fortsætter 66% i 1998 i 10. klasse – en stigning på 8% over den seneste tiårsperiode<sup>20</sup>. Af disse elever vælger 23% 10. klasse med et indbygget brobygningsforløb<sup>21</sup>.

Ikke uventet meldte sig i årets løb spørgsmålene, om der efterhånden kommer for mange elever i gymnasiet, og om det er de rigtige elever, der sidder i klasselokalerne. Forholdet er belyst gennem lektor Inge Heises forskningsprojekt<sup>22</sup>, der afdækker de forskellige aspekter af lærernes opfattelse af livet som gymnasielærer gennem de sidste 25 år. Inge Heise fremfører, at der »i hver klasse sidder tre til fem elever, der ikke burde være der«; dvs. ca. 15% skønnes mindre egnet til en almen boglig ungdomsuddannelse. I den efterfølgende debat imødegås hun bl.a. af rektor Aksel Goth, Odsherreds Gymnasium<sup>23</sup>, som står uforstående over for Inge Heises konklusioner om bl.a. lærertræthed og udbrændthed. Blandt kommentarerne bør også nævnes et indlæg<sup>24</sup> i samme nummer af »Gymnasieskolen« af Ole Krogh, lærer ved Vallensbæk HF, der konstaterer, at flere og flere gymnasieelever i disse år kommer til at ligne HF-elever. Som årsag peger han på, at »det er ikke kun de dumme, der larmer i klassen. Det gør de kvikke også. De keeder sig. Flere og flere elever keder sig i den kongelige danske gymnasieskole. Ikke fordi den bliver dårligere, men fordi den står stille, mens elevgruppen ændrer sig.«

Også uddannelsesredegørelsen UR97 har givet anledning til debat om gymnasiets struktur i fremtiden og ungdomsuddannelsernes struktur i det hele taget. Der tales her bl.a. om et »enhedsgymnasium«, hvor de fire gymnasiale uddannelser samles på det administrative niveau. Departementschef i Undervisningsministeriet Henrik Nepper-Christensen fremfører<sup>25</sup> en model, hvorefter de fire gymnasiale uddannelser (gymnasiet, HF, handelsgymnasiet og teknisk gymnasium) slås sammen og opbygges, så de består af to basisår og et overbygningsår. Per Skafsgaard, formand for GL, afviser dette enhedsgymnasium »af svensk model« og er af den opfattelse<sup>26</sup>, at der skal være flere veje i ungdomsuddannelserne. Han mener, at fremtidens gymnasium fortsat må bygge på en »reenighed« af faglighed, almendannelse og personlig kompetence. Også gymnasieelever er fremme med udtalelser om, at »det må godt være svært at gå i gymnasiet«<sup>27</sup>.

Undervisningsminister Margrethe Vestager erklærer imidlertid, at »der vil ikke blive rørt ved gymnasieskolen i denne omgang«<sup>28</sup>. Hun finder, at det p.t. er mere påkrævet med en styrkelse af de erhvervsrettede ungdomsuddannelser identitet, faglige niveau og frafaldsprocent. Hun går endvidere ind for at droppe egnethedskriteriet til gymnasiet og gøre 10. klasse mere »målrettet« med følgende begrundelse: »I øjeblikket går 70% af en årgang i 10. klasse – og jeg tvivler på, at så mange har brug for et ekstra års modning. En vejledningsindsats vil være til gavn for den store

midtergruppe, som ikke rigtig ved, hvad de vil. Til gengæld kunne man forestille sig, at folk, der ville i gymnasiet, gik direkte fra 9. klasse, mens 10. klasse bevares for en mindre gruppe. Det kan ikke være rigtigt, at 70% har brug for at gå i 10. klasse.»

Undervisningsministeren tilføjer ved samme lejlighed, at de ændringer af gymnasiets fagbeskrivelser, der længe har været undervejs, vil blive sendt til høring i efteråret 1998, og hun siger: »Vi arbejder med målbeskrivelser frem for indholdsbeskrivelser for de enkelte fag, så der bliver større metode- og pensummæssig frihed for den enkelte lærer.«

### **Nyt pædagogikum**

Også på det gymnasiale læreruddannelsesområde er der sket ændringer, som har fået betydelig plads i pressen. Med virkning fra 1.8. 1998 ændres bestemmelserne, så man derefter skal have bestået pædagogikum for at få fast stilling, mens man tidligere skulle have fast stilling for at få pædagogikum. Den nye ordning, der er resultatet af en aftale indgået mellem GL, Amtsrådsforeningen, Rektorforeningen og Undervisningsministeriet, indebærer, at pædagogikum deles i to dele, der sammenlagt bliver forlænget med to måneder. Første del, der varer fem måneder, forudsætter, at de studerende har suppleret deres sidefag med et semester på universitetet. Perioden gennemføres ved, at lærerkandidaten ansættes i en tidsbegrænset stilling. Anden del består af et obligatorisk tomåneders forløb, der gennemføres i løbet af de første to års ansættelse. Undervisningsministeriet forestår optaget på pædagogikum. Det påtænkes, at den teoretiske undervisning i første del af pædagogikum placeres på det nyoprettede Dansk Institut for Gymnasiepædagogik ved Odense Universitet.

Der har været en engageret debat om nyordningen, som af nogle ses som en klar forbedring, jf. denne karakteristik fra den tidligere direktør for Gymnasieafdelingen Uffe Gravers Pedersen<sup>29</sup>: »Det nye pædagogikum sikrer, at kandidaterne får et fagligt højere niveau ... Ordningen sikrer, at skolerne allerede ved ansættelsen både kan bedømme kandidaternes faglige og pædagogiske kvalifikationer.«

Andre har imidlertid hæftet sig ved, at nyordningen har vanskeliggjort det for dem både at komme ind på pædagogikum og at opnå ansættelse i gymnasieskolen. Hertil kommer, at undervisningens indhold allerede kort efter ordningens start kritiseres af bl.a. landets universitetsrektorer<sup>30</sup>, der mener, at niveauet ikke er højt nok, samtidig med at den massive adgangsbegrænsning – kun 16% af ansøgerne dette år blev optaget – kan få interesserede og kvalificerede folk til at skifte til andre job.

### **De videregående uddannelser – regionalisering eller fusionering?**

I dette folketingsår har der set i relation til de øvrige uddannelsessektorer været forholdsvis roligt på området de videregående uddannelser. Bemærkelsesværdigt er, at institutionerne selv er meget opmærksomme på fordelene ved stordrift. Således anbefaler Folketingets Uddannelsesudvalg i første samling ved beretning nr. 2 om Universitetet i Syddanmark, afgivet 17.12.1997, at Odense Universitet, Handelshøjskole Syd, Ingeniørhøjskole Syd og Sydjysk Universitetscenter efter ønske fusioneres og udbygges. Fusionen begrundes med ønsket om at sikre en geografisk decentralisering af uddannelsestilbuddet.

I forlængelse heraf fremsatte undervisningsminister Ole Vig Jensen den 23. januar 1998 en redegørelse (R 11) om de videregående uddannelsers institutionelle struktur<sup>31</sup>. Han gjorde her opmærksom på, hvad han kaldte »en historisk chance for at påbegynde vidtgående reformer af det videregående uddannelsessystem«. Han peger endvidere på, at de evalueringsrapporter, der har sammenlignet kvaliteten i små institutioner med større, »hæfter sig entydigt ved, at de mindre faglige miljøer ofte ikke magter at løfte undervisningsopgaverne på et tilstrækkeligt kvalitativt niveau«.

Når det gælder fremtidens institutionsstruktur for de videregående uddannelser, foreslås to modeller, enten oprettelse af centre for videregående uddannelse eller fusioner mellem universiteter og institutioner for mellemlange videregående uddannelser. Den kommende tid vil vise, hvilken praksis institutionerne finder mest givende.

### **Erhvervsakademiuddannelserne**

Med baggrund i L 19 om erhvervsakademiuddannelser<sup>32</sup> har alle korte videregående uddannelser pr. 1.7.1998 fået et nyt fælles navn, erhvervsakademiuddannelser. Mange af uddannelserne er ved samme lejlighed forlænget med et halvt år fra 1½ til 2 år. Ved reformen er det bl.a. formålet at øge de studerendes muligheder for fortsættelse til en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Blandt de korte videregående uddannelser er f.eks. markedsøkonom, laborant, datamatiker og en lang række teknikeruddannelser.

Samtidig er der i tilslutning hertil pr. 1.1.1998 nedsat et erhvervsakademiråd. Rådet har til opgave at rådgive undervisningsministeren om erhvervsakademiuddannelserne, idet det skal følge uddannelsernes forhold til arbejdsmarkedets og erhvervslivets behov. Rådet skal således hjælpe til med den fornyelse af de korte videregående uddannelser, der er trådt i kraft 1.7.1998. Erhvervsakademirådet er sammensat af 22 personer, hvoraf formanden, fhv. finansminister Palle Simonsen, og 7 medlemmer er personligt udpeget af ministeren, mens 14 medlemmer er udpeget efter forslag fra organisationerne på området.

### **Demokrati i uddannelsessystemet**

Dette var emnet for Sorø-mødet 1997, der omfattede indlæg af både unge og ældre<sup>33</sup>. Således mente redaktør Torben Krogh, at flere og flere borgere vil udnytte deres demokratiske ret til at være passive. Han konstaterede, at der gøres meget fra samfundets side for at øge den demokratiske deltagelse og nævnte som et karakteristisk eksempel på politiske konstruktioner skolebestyrelserne: »Borgerne har ikke presset på for at få disse nye muligheder for at lave politik. Tværtimod har de indtil nu kun udvist begrænset interesse.« Direktør for Danmarks Pædagogiske Institut Lars-Henrik Schmidt svarede bekræftende på sit spørgsmål »Kan skolen opdrage til demokrati – udemokratisk? Og han uddybede begrebet »eleven i centrum« således: »Pædagogik hviler på forskel i viden. Undervisningssituationen er ikke og skal ikke være demokratisk – eleverne skal have så meget medindflydelse som muligt, men med-

indflydelse er også noget helt andet end demokrati.« Undervisningsminister Ole Vig Jensen afsluttede debatten med en oversigt over den kommende tids initiativer på området og tilføjede: »Jeg er sikker på, at faglighed og medbestemmelse godt kan gå hånd i hånd. Og de demokratiske kvalifikationer, som den enkelte elev og studerende tilegner sig i skolen, er lige så vigtige som de faglige kvalifikationer i fremtidens arbejds- og samfundsliv.«

Som et led i den samlede ungdomspolitik fremsatte undervisningsministeren 20.11.1997 en redegørelse (R 5) om det repræsentative demokrati i uddannelsessystemet<sup>34</sup>. Redegørelsen foreslår nedsættelse af overordnede råd, der får rådgivende funktion i forhold til ministeren, inden for alle uddannelsesretninger. Rådene elev- og studenterrepræsentanter skal være valgt af områdernes organisationer. På alle niveauer skal der endvidere udpeges en rådgivende kontaktperson. For universiteterne gælder særskilt, at

- de studerende skal have indflydelse på, hvem der opstiller til ledelsesposter,
- de studerende sikres 25% indflydelse på rektor- og dekanvalg,
- ingen væsentlige beslutninger kan træffes uden om de kollegiale organer,
- de studerendes medlemmer af hhv. studienævn, fakultetsråd og konsistorium sikres indsigt i organernes regnskaber,
- næstformandsposten i studienævne kan besættes med en studerende.

Der forberedes i overensstemmelse hermed en række ændringer i universitetsloven<sup>35</sup>.

Også på anden vis er der bestræbelser i gang for at styrke demokratiet, nemlig i form af stiftelsen af Internationalt Akademi for Demokrati og Uddannelse. Forslag herom er fremsat af undervisningsminister Ole Vig Jensen. På Unescos generalkonference i Paris 10.11.1997 blev det i tilslutning hertil besluttet at yde økonomisk støtte til et toårigt såkaldt »feasability study«, som forestås af redaktør Torben Krogh, og som har til formål at afklare, hvordan samarbejdet mellem Unesco og akademiet nærmere skal organiseres<sup>36</sup>.

### **Folkehøjskolerne**

Også folkehøjskolerne har i det år, der er gået, oplevet en omtumlet periode, hvor der især er blevet fokuseret på det mere eller mindre rimelige i, at der gives offentlige tilskud til visse højskolars mere ferieprægede arrangementer. Samtidig har folkehøjskolerne økonomiske situation været præget af omlægning af regelsæt vedr. arbejdslediges deltagelse i højskolerne undervisning. Med finansloven for 1998 skete der derfor en lille lettelse for folkehøjskolerne, idet driftstilskuddet blev forhøjet med 15 mio. kr. for bl.a. at tilgodese skolernes omstilling til et faldende elevtal.

Med henblik på tiltag, der på længere sigt kan afklare folkehøjskolerne opgaver og vilkår fremsatte undervisningsminister Ole Vig Jensen i december 1997 en redegørelse, R 7<sup>37</sup>, om folkehøjskolerne. Redegørelsen, der rejser syv centrale spørgsmål om folkehøjskolerne fremtid, blev drøftet i Folketinget 16.1.1998. De syv spørgsmål fokuserer bl.a. på, hvor specielle højskoler må være med henblik på emner og



fag, om eleverne fortsat skal bo på skolerne, om de korte kurser stadig bør have statstilskud, om afgrænsning af korte og lange kurser, om folkehøjskolernes internationalisering samt om folkehøjskolernes undervisning skal være en kompetencegivende del af det formelle uddannelsessystem.

Under debatten argumenterede Poul Erik Dyrland (S) for, at der også i fremtiden ville være behov for den brede almindelse, som folkehøjskolerne står for, men at skolerne må tilpasse sig nutidige vilkår. Han mente, at folkehøjskolerne fortsat bør være kostskoler, men at der ikke bør gives offentlige tilskud til rene feriekurser. Der skulle efter hans opfattelse stadig være mulighed for korte kurser med udgangspunkt i det folkeoplysende og bredt almindeligende, og han advarede mod, at folkehøjskolerne for at sikre sig økonomisk skulle nærme sig det øvrige uddannelsesstilbud. Else Winther Andersen (V) lagde ligeledes vægt på det almindeligende sigte i folkehøjskolernes virksomhed. Hun så gerne, at reduceret tilskud til daghøjskolerne blev anvendt til at forhøje elevtilskuddet på folkehøjskolerne. Hun var enig i, at folkehøjskolernes korte kurser bør bevares, og gjorde opmærksom på, at skolerne selv bør luge ud i de ferielignende aktiviteter. Endelig var hun dybt skeptisk over for tanken om at gøre højskolerne til en del af det kompetencegivende uddannelsessystem. I modsætning hertil fandt Elsebeth Gerner Nielsen (RV) det rimeligt at lade folkehøjskolerne indgå i den vifte af muligheder, som arbejdsformidlingen kan benytte sig af ved aktivering af ledige. Hun foreslog desuden bl.a. en fornyelse af indholdet i folkehøjskolernes undervisning evt. i form af forsøgs- og udviklingsarbejde samt meritoverførsel af højskoleophold. Hun mente desuden, at højskoleophold skal være SU-berettiget og opfordrede som de øvrige partiers ordførere højskolerne til selv at sørge for større seriøsitet i de korte kurser.

### **Daghøjskolerne**

Allerede i den første folketingssamling var der et udbredt ønske om at få mere styr på virksomheden i daghøjskoler og produktionsskoler mht. bl.a. indhold, skolemiljø, åbent udbud og filialvirksomhed<sup>38</sup>. Ved førstebehandlingen af ændringerne til lov om daghøjskoler og produktionsskoler, L 130, sagde Poul Erik Dyrland (S), at det var partiets opfattelse, at »den væsentligste årsag til eksplosionen i årselevtallet er, at det i 1997 har været gratis for kommunerne at sende elever på daghøjskolerne«. Han efterlyste samtidig en medfinansiering for kommunerne ved brug af daghøjskolerne som aktiveringstilbud og gjorde opmærksom på, at daghøjskolernes aktivitetstilbud med kurser i f.eks. stil og design, blomsterbinding og livskvalitet bevægede sig ind over folkeoplysningsaktiviteter. Henning Urup (V) efterlyste tilsvarende stramninger for arbejdsmarkedsuddannelserne (AMU-kurser), mens Eva Møller (K) støttede lovforslagets præcisering af, at daghøjskolerne skal være for de kortuddannede og have højskolekarakter. Aage Frandsen kunne med baggrund i det stærkt stigende deltagertal på SF's vegne tilslutte sig forslaget, på trods af at det var SF selv, der året før fik hævet taxametertilskuddet til 100% statsfinansiering.

Herefter stilles der med loven fra 1. januar 1998 som krav til en daghøjskole, at der er mindst 20 årselever, at undervisning omfatter mindst 30 kalenderuger pr. år, og at mindst  $\frac{2}{3}$  af lærerne skal være fastansatte. Der var samtidig blandt partierne

enighed om, at yderligere stramninger er påkrævet, hvis den samlede aktivitet i 1998 overstiger aktiviteten i 1996 på 9.800 årselever.

Allerede ved førstebehandlingen af L 130 efterlystes yderligere justeringer af bestemmelserne for daghøjskoler<sup>39</sup>. I lyset af den fortsatte diskussion om den faldende ledighed og med baggrund i en stigning i elevtallet på 25% fra 1. kvartal 1997 til samme kvartal 1998 har undervisningsminister Margrethe Vestager besluttet, at årsagen til stigningen skal undersøges, herunder om daghøjskolerne rent faktisk udfylder deres funktion mht. indslusning af ledige til kompetencegivende uddannelser og beskæftigelse. Især i hovedstadsområdet, Vestjællands og Fyns amter er der store stigninger i elevtallet.

### **Ny struktur i Undervisningsministeriet**

Fra 1. september 1998 er Undervisningsministeriets struktur ændret afgørende<sup>40</sup>. I stedet for et stort departement, hvor folkeskoleafdelingen, gymnasieafdelingen, erhvervsskoleafdelingen, folkeoplysningsafdelingen og afdelingen for de videregående uddannelser samt økonomiafdelingen har varetaget hvert sit område, indføres et lille departement og tre styrelser: Uddannelsesstyrelsen, Institutionsstyrelsen og SU-styrelsen.

Uddannelsesstyrelsen bliver brugervendt, idet den får ansvaret for alle forvaltningsopgaver mv. ved den indholdsmæssige side af uddannelsessystemet og skal forberede lovgivning om uddannelsernes indhold samt føre tilsyn. Styrelsens uddannelsesområder, der hver ledes af en direktør, bliver grundskolen, de gymnasiale uddannelser, de erhvervsfaglige uddannelser, de videregående uddannelser samt folkeoplysningen og voksenuddannelserne; hertil kommer en juridisk enhed. Institutionsstyrelsen skal over for udbydere af uddannelser, der finansieres af staten, f.eks. erhvervsskoler, frie skoler og videregående uddannelsesinstitutioner, varetage opgaver i forhold til institutionernes drift og den samlede økonomiske styring. SU-styrelsens ansvarsområde bliver alle persongodtgørelser i Undervisningsministeriets regi.

Det er hensigten, at strukturomlægningen skal sikre bedre sammenhæng på alle uddannelsesniveauer, idet de nye styrelser skal tage sig af alle forvaltningsmæssige, uddannelsespolitiske og lovforberende opgaver, mens departementet varetager rådgivning af ministeren, koordinerer ministeriets ressortområde og varetager kontakten til andre ministerier i overordnede spørgsmål. Trådene samles i en koncernledelse bestående af departementschefen og de tre styrelseschefer. Blandt udfordringerne i den nye struktur er løbende bestræbelser på at sikre sammenhæng mellem uddannelsernes indhold og økonomi, selv om sagerne er fordelt på to styrelser.

Formålet med omstruktureringen er bl.a. at sikre, at samlede uddannelsespolitiske hensyn får en mere central placering end sektorpolitiske interesser. Der sigtes således mod, at dette resulterer i en mere ligelig fordeling af de begrænsede økonomiske ressourcer på den samlede uddannelsesindsats, f.eks. gennem sammenhængende prioriteringer og takstfastsættelser, der sikrer lige grundvilkår for alle uddannelsesinstitutioner.

Mange tanker om et stærkt og fleksibelt uddannelsessystem, der kan fastholde en høj kvalitet og en effektiv ressourceudnyttelse ligger således bag omstrukturings-

planerne. Derfor skal den nye organisationsordning her følges af lige så mange gode ønsker om, at det også i denne struktur vil være mærkbart, at Grundtvig og Kold ikke har virket forgæves.

### **Andre lovændringer og forespørgselsdebatter**

Foruden de tidligere omtalte initiativer er der på uddannelsesområdet i det forløbne folketingsår gennemført en række andre love, som det i den givne sammenhæng vil føre for vidt at komme ind på. Det gælder bl.a.

L 14 om *specialundervisning i dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder*.<sup>41</sup>

L 25 om lov om ændring af lov om *friskoler og private grundskoler mv.*, lov om *folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler*, lov om *gymnasiet mv.*, lov om *kursus til højere forberedelseksamen og om studieforberedende enkeltfagsundervisning for voksne mv.* ((Tilsynsbestemmelser mv.))<sup>42</sup>

L 74 om ændring af lov om *folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler* (Visse tilskud og kommunal elevstøtte på kurser på ungdomshøjskoler).<sup>43</sup>

L 88 om ændring af lov om *statens uddannelsesstøtte* og lov om *garanterede studielån*. (Stipendium til ph.d.-studium indtil opnåelsen af kandidatgrad mv.)<sup>44</sup>

L 124 om *arbejdsgivernes elevrefusion*. (Omlægning af finansiering af skolepraktik). Folketingets forhandlinger 1997/98<sup>45</sup>

#### **Noter**

1. Folketingets forhandlinger 1997/98 (2. samling): nr. 1, pag. 4.
2. Folketingets forhandlinger 1997/98 (2. samling): nr. 1, pag. 29.
3. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 24. 3. 1997
4. Folkeskolen, nr. 37/1997.
5. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 10. 11. 1997
6. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 13. 10. 1997
7. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 15. 6. 1998
8. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 11. 8. 1997
9. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 18.5.1998
10. L 83 om betaling for lejrskoler og skolerejser mv. Folketingets forhandlinger 1997/98 (2. samling). Fremsættelse af forslag: nr. 6, pag. 1154.
  1. behandling: nr. 8, pag. 1756.
  2. behandling: nr. 10, pag. 2259.
  3. behandling: nr. 10, pag. 2415.
11. L 88 om betaling for ekskursioner mv. Folketingets forhandlinger 1997/98 (2. samling). Fremsættelse af forslag: nr. 7, pag. 1441.
  1. behandling: nr. 8, pag. 1761.
  2. behandling: nr. 10, pag. 2259.
  3. behandling: nr. 10, pag. 2416.
12. »Skolebørn« nr. 6, 1998
13. Genfremsættelse af L 161, fremsat 21.1.98, nr. 12, pag. 3137, 1. behandling: nr. 14, pag. 3982.

- Fremsættelse: nr. 1, 2. samling, pag. 24.  
 1. behandling: nr. 2, pag. 362.  
 Betænkning 28.4.1998.  
 2. behandling: nr. 6, pag. 1123.  
 3. behandling: nr. 6, pag. 1278.
14. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 15. 6. 1998
15. L 65 om forsterket integration af børn af flygtninge og indvandrere.  
 Folketingets forhandlinger 1997/98, 2. samling.  
 Genfremsættelse af forslag L 162, fremsat 21.1.98, nr. 12, pag. 3137, 1. behandling: nr. 14, pag. 3987.  
 Fremsættelse af forslag: nr. 3, pag. 474.  
 1. behandling: nr. 5, pag. 1018.  
 2. behandling: nr. 10, pag. 2445.  
 3. behandling: nr. 10, pag. 2590.
16. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 22.12.1997
17. Folketingets forhandlinger 1997/98, 2. samling.  
 Genfremsættelse af forslag L 163, fremsat 21.1.98, nr. 12, pag. 3137, 1. behandling: nr. 14, pag. 3991.  
 Fremsættelse af forslag: nr. 3, pag. 474.  
 1. behandling: nr. 5, pag. 1019.  
 2. behandling: nr. 10, pag. 2446.  
 3. behandling: nr. 10, pag. 2591.
18. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 8. 12. 1997
19. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 6.4.1998
20. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 2. 6. 1998
21. Brobygningsforløb er iht. bekendtgørelse nr. 891 af 22.11.1995 vejlednings- og undervisningsforløb, der kan tilbydes efter 9. klasse. Et brobygningsforløb kan i alt have fra 8 til 40 ugers varighed og er sammensat af mindst 2 og højst 4 forskellige dele, der f.eks. kan bestå af 10. klasse, gymnasiale uddannelser, indledende dele af social- og sundhedsuddannelserne eller landbrugets grunduddannelse, ungdomsskole, produktionsskole etc.
22. »Lærerliv« 1998
23. Gymnasieskolen nr. 5 1998
24. Gymnasieskolen nr. 5 1998
25. Gymnasieskolen nr. 10 1998
26. Gymnasieskolen nr. 6 1998
27. Gymnasieskolen nr. 6 1998
28. Gymnasieskolen nr. 11 1998
29. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 14. 11. 1997
30. Politiken, 11.9.1998.
31. Folketingets forhandlinger 1997/98.  
 Behandling af redegørelsen: nr. 12, pag. 3452.
32. Folketingets forhandlinger 1997/98  
 Fremsættelse af forslag: nr. 1, pag. 55.  
 1. behandling: nr. 3, pag. 483.  
 2. behandling: nr. 10, pag. 2373.  
 3. behandling: nr. 10, pag. 2623.
33. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 11. 8. 1997
34. Folketingets forhandlinger 1997/98  
 Anmeldelse af redegørelsen: nr. 6, pag. 1259.  
 Behandling: nr. 11, pag. 2727.
35. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 14. 11. 1997
36. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 14. 11. 1997
37. Folketingets forhandlinger 1997/98  
 Anmeldelse af redegørelsen: nr. 9, pag. 22.  
 Behandling: nr. 11, pag. 2887.
38. Folketingets forhandlinger 1997/98  
 Fremsættelse af forslag: nr. 9, pag. 2016.  
 1. behandling: nr. 9, pag. 2122.  
 2. behandling: nr. 10, pag. 2374.  
 3. behandling: nr. 10, pag. 2624.
39. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 18.5.1998
40. Undervisningsministeriets nyhedsbrev, 2. 6. 1997



41. Folketingets forhandlinger 1997/98 (2. samling).  
Fremsættelse af forslag: nr. 1, pag. 24.
  - a) 1. behandling: nr. 2, pag. 368.
  - b) 2. behandling: nr. 8, pag. 1740.
  - c) 3. behandling: nr. 9, pag. 2092.
42. Folketingets forhandlinger 1997/98 (2. samling).  
Fremsættelse af forslag: nr. 1, pag. 24.
  1. behandling: nr. 2, pag. 372.
  2. behandling: nr. 8, pag. 1741.
  3. behandling: nr. 9, pag. 2092.
43. Folketingets forhandlinger 1997/98  
Fremsættelse af forslag: nr. 5, pag. 1681.
  1. behandling: nr. 7, pag. 1548.
  2. behandling: nr. 10, pag. 2373.
  3. behandling: nr. 10, pag. 2623.
44. Folketingets forhandlinger 1997/98  
Fremsættelse af forslag: nr. 6, pag. 1258.
  1. behandling: nr. 7, pag. 1550.
  2. behandling: nr. 10, pag. 2374.
  3. behandling: nr. 10, pag. 2623.
45. Fremsættelse af forslag: nr. 8, pag. 1813.
  1. behandling: nr. 8, pag. 1942.
  2. behandling: nr. 10, pag. 2374.
  3. behandling: nr. 10, pag. 2624.

*Signe Holm-Larsen, cand.pæd. i fransk, fagredaktør for sprog og pædagogik ved Den Store Danske Encyklopædi. Desuden egen konsulentvirksomhed vedr. pædagogiske spørgsmål. Forfatter bl.a. til undervisningsmaterialer i fransk og latin.*